

ระเบียบวิธีวิจัย

ลักษณะของการวิจัย

การศึกษาการเลื่อนฐานะทางสังคมของผู้นำทางธุรกิจ เป็นการศึกษาถึงลักษณะทั่วไปของผู้นำทางธุรกิจในสังคมไทย และเป็นการทดสอบสมมติฐานเกี่ยวกับปัจจัยของการเลื่อนฐานะทางสังคม โดยทำการค้นคว้าและรวบรวมข้อมูลประเภทเอกสารเกี่ยวกับชีวประวัติย่อ ๆ ของผู้นำทางธุรกิจที่ใช่เป็นตัวอย่างในการศึกษาจากนิตยสาร Who's Who In Thailand ฉบับเดือนมกราคม ค.ศ.1973 ถึงฉบับเดือนพฤศจิกายน ค.ศ.1978 และการสัมภาษณ์โดยใช้แบบสอบถามจากตัวอย่างผู้นำทางธุรกิจกลุ่มเดียวกันนี้

การสุ่มตัวอย่าง

การศึกษาค้นคว้านี้ได้สุ่มตัวอย่างผู้นำทางธุรกิจจากนิตยสาร Who's Who in Thailand ฉบับเดือนมกราคม ปี ค.ศ.1973 ถึงฉบับเดือนธันวาคม ปี ค.ศ.1975 จัดพิมพ์โดย International Publishing and Marketing และฉบับเดือนมกราคม ปี ค.ศ.1976 ถึงฉบับเดือนพฤศจิกายน ปี ค.ศ.1978 จัดพิมพ์โดย Advance Media Co., Ltd. ซึ่งได้รวบรวมรายละเอียดเกี่ยวกับชีวประวัติย่อ ๆ ของบุคคลที่มีชื่อเสียงทางด้านอาชีพต่าง ๆ ทั้งทางราชการ รัฐวิสาหกิจ บริษัทธุรกิจ และ อุตสาหกรรมทุกประเภท

นักธุรกิจที่อยู่ในข่ายการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ คือ

1. ผู้ดำรงตำแหน่งในปัจจุบันเป็น

- President

- Chairman

- Director
- Executive Director
- Managing Director
- Manager

ของบริษัทธุรกิจและอุตสาหกรรมทุกประเภท

2. ถิ่นสัญชาติไทย
3. เป็นเพศชาย
4. สถานที่ทำงานต้องอยู่ในกรุงเทพมหานคร

ฉะนั้นตัวอย่าง (samples) ที่ใช้ในการศึกษานี้ คือ ผู้ประกอบอาชีพธุรกิจและอุตสาหกรรมทุกประเภท และเป็นผู้ที่อยู่ในระดับบริหารกิจการ การเลือกตัวอย่างมาเพื่อทำการศึกษานี้ต้องการจำนวน 200 คน ผลปรากฏว่าตัวอย่าง (samples) ของผู้นำทางธุรกิจที่เลือกได้ตามหลักเกณฑ์ข้างต้นนั้น มีจำนวนเพียง 198 คน แต่เมื่อรวบรวมข้อมูลในขั้นสุดท้ายแล้ว จะเหลือจำนวนเพียง 186 คน เนื่องจากนักธุรกิจบางคนไปต่างประเทศ บางคนย้ายไปทำงานในบริษัทอื่น และบางคนไม่ต้องการให้สัมภาษณ์

การรวบรวมข้อมูล

นิตยสาร Who's Who In Thailand ได้รวบรวมรายละเอียดเกี่ยวกับชีวประวัติของบุคคลที่มีชื่อเสียงในสาขาอาชีพต่าง ๆ ฉบับตั้งแต่เดือนมกราคม 1973 ถึงฉบับเดือนธันวาคม 1975 มีจำนวนผู้นำทางธุรกิจเพียง ๒๗ คน และฉบับเดือนมกราคม ๑๙๗๖ มีบุคคลที่เป็นผู้นำทางธุรกิจจำนวน ๑๗๖ คน เรื่องราวที่ไถ้บันทึกไว้ คือ ตำแหน่งหน้าที่ในปัจจุบัน สัญชาติ วันเดือนปีเกิด สถานที่เกิด สถานภาพสมรส การศึกษา ประวัติการทำงาน งานอดิเรก สถานที่อยู่ และสถานที่ทำงานในปัจจุบัน

การศึกษาครั้งนี้จะได้ข้อมูลจากเอกสาร คือ จากนิตยสาร Who's Who In Thailand และข้อมูลจากการสัมภาษณ์ผู้นำทางธุรกิจที่ตกเป็นตัวอย่างเหล่านั้นซ้ำอีกครั้งหนึ่ง โดยมีขั้นตอนในการเก็บรวบรวมข้อมูลดังนี้

๑. รวบรวมข้อมูลจากเอกสาร ซึ่งเป็นรายละเอียดเกี่ยวกับชีวประวัติโดยย่อของผู้นำทางธุรกิจทุกคน ที่อยู่ในนิตยสารฉบับดังที่กระบวนวิธีข้างต้นแล้ว

๒. ส่งจดหมายคว้งหมายไปถึงผู้นำทางธุรกิจซึ่งตกเป็นตัวอย่าง เพื่อชี้แจงให้ทราบถึงเรื่องที่กำลังศึกษาอยู่ และวัตถุประสงค์ของการศึกษา พร้อมทั้งขอความร่วมมือจากผู้นำทางธุรกิจในการขอข้อมูลโดยการสัมภาษณ์ โดยจะติดต่อขอผ่านทางโทรศัพท์อีกครั้งหนึ่ง

๓. หลังจากส่งจดหมายไปแล้วประมาณ ๒ - ๓ สัปดาห์ ก็ได้โทรศัพท์ไปติดต่อเพื่อนัดหมายเวลาในการสัมภาษณ์ ทั้งนี้ ต้องคำนึงถึงความสะดวกของผู้นำทางธุรกิจเป็นสำคัญ อนึ่ง การติดต่อกับผู้นำทางธุรกิจทั้งทางจดหมายและทางโทรศัพท์นั้น ติดต่อเฉพาะสถานที่ทำงานซึ่งระบุไว้ในนิตยสารดังกล่าว เท่านั้น

๔. ทำการสัมภาษณ์ผู้นำทางธุรกิจ โดยใช้แบบสอบถาม เพื่อให้ได้ข้อมูลเกี่ยวกับรายละเอียดเกี่ยวกับหน้าที่การงาน ภูมิหลังทางครอบครัว อาชีพและระดับการศึกษาของภรรยา ความคิดเห็นเกี่ยวกับการเลือกประกอบอาชีพธุรกิจ วิธีทางในการได้รับตำแหน่งผู้นำทางธุรกิจ และกิจกรรมทางสังคม

แนวความคิดในการวิจัยเกี่ยวกับการจัดลำดับชั้นทางสังคม (social stratification) และการเลื่อนฐานะทางสังคม (social mobility)

เมื่อพูดถึง "การเคลื่อนไหว" (mobility) คนทั่วไปมักจะหมายถึงการเคลื่อนไหวใน ๒ ลักษณะ คือการเคลื่อนไหวทางภูมิศาสตร์ (geographic mobility)¹

¹Mark Abrahamson, Ephraim H. Mizruchi and Carlton A.

ซึ่งหมายถึงการเปลี่ยนแปลงในพื้นที่ทางกายภาพ ได้แก่ การย้ายถิ่น ส่วนอีกลักษณะหนึ่งเป็นการเลื่อนฐานะทางสังคม (social Mobility)¹ หมายถึงการเปลี่ยนแปลงในสถานภาพทางสังคม เป็นการเปลี่ยนแปลงไปในทางที่บุคคลใญ่ถูกประเมินและถูกจัดลำดับในระดับชั้นทางสังคม การเคลื่อนไหวทั้งสองลักษณะนี้มักจะมีความสัมพันธ์กัน คือ บุคคลที่มีการย้ายถิ่นที่อยู่ จะมีโอกาสในการเลื่อนฐานะทางสังคมตามไปด้วย แต่ในการศึกษาครั้งนี้สนใจเฉพาะการเคลื่อนไหวทางสังคมที่เป็นอิสระจากการเคลื่อนไหวทางภูมิศาสตร์

Max Weber ได้เสนอแนะไว้ว่า อำนาจ ความร่ำรวย และ เกียรติยศ เป็นมิติที่สำคัญในการแบ่งช่วงชั้นทางสังคม ในที่นี้จะสนใจศึกษาการเลื่อนฐานะทางสังคมที่เป็นการเปลี่ยนแปลงในเกียรติภูมิทางอาชีพ (occupational prestige) และพิจารณาว่าเกียรติภูมิทางอาชีพเป็นดัชนี (index) ที่ดีที่สุดที่สะท้อนสถานภาพทางสังคมของปัจเจกบุคคลในการจัดลำดับช่วงชั้น ดังนั้น จึงใช้สถานภาพทางอาชีพเป็นดัชนีในการวัด การเลื่อนฐานะทางสังคมด้วย ถ้าจะพิจารณาดังรายได้ของปัจเจกบุคคลในการนำมาเปรียบเทียบการเลื่อนฐานะ จะเกิดปัญหาว่า สถานภาพทางอาชีพไม่สอดคล้องกับรายได้ บางอาชีพสมาชิกในสังคมจัดให้เป็นอาชีพที่มีสถานภาพสูง แต่มีรายได้น้อยกว่าอาชีพที่มีสถานภาพต่ำกว่า เช่น บุคคลหนึ่งมีรายได้เดือนละ ๓,๐๐๐ บาท โดยทำหน้าที่เป็นช่างซ่อมรถยนต์ในชุมชนเมือง ซึ่งตนไม่ได้เป็นเจ้าของ เปรียบเทียบกับบิดาของเขาซึ่งมีรายได้เดือนละ ๒,๐๐๐ บาท โดยเป็นเจ้าของธุรกิจขนาดเล็ก บุคคลผู้นี้ไม่ถือว่าได้มีการเลื่อนฐานะทางสังคมในทางสูงขึ้น หรือบิดาเป็นเจ้าของธุรกิจขนาดเล็ก มีรายได้ ๔,๐๐๐ บาทต่อเดือน บุตรชายเป็นอาจารย์สอนในมหาวิทยาลัย มีรายได้เพียง ๓,๐๐๐ บาทต่อเดือน ถ้าเปรียบเทียบกับบิดาแล้วก็ไม่ถือว่ามีสถานภาพทางสังคมต่ำกว่าบิดา แต่รายได้เท่ากันที่ต่ำกว่า เหมือนกับการศึกษาของ Warner ไม่ได้ศึกษาในแง่ที่ว่าบุคคลนั้นได้เงินมากเท่าไร แต่พิจารณาว่าบุคคลนั้นได้เงินมาอย่างไร นั่นก็คือการศึกษาทางบ้านอาชีพ

¹Ibid.

การเคลื่อนฐานะทางสังคม (social mobility) มี ๒ ลักษณะ คือ การเคลื่อนฐานะตามแนวตั้ง (vertical mobility)¹ และการเคลื่อนฐานะตามแนวระนาบ (horizontal mobility)²

การเคลื่อนฐานะทางสังคมตามแนวตั้ง คือ การเปลี่ยนแปลงสถานภาพของบุคคลหรือกลุ่มบุคคลสูงขึ้นหรือต่ำลงตามระดับชั้นในโครงสร้างของสังคม เช่น การเลื่อนชั้นทางสังคม กล่าวคือ บุคคลที่มีสถานภาพต่ำขยับสถานภาพของตนให้สูงขึ้น หรือบุคคลที่มีสถานภาพทางสังคมสูง อาจจะมีสถานภาพตกต่ำลงได้ ซึ่งเป็นการเลื่อนชั้นในระดับที่สูงขึ้น (upward) หรือต่ำลง (downward)

การเคลื่อนที่ทางสังคมตามแนวระนาบ คือ การเปลี่ยนแปลงในโครงสร้างทางสังคม และไม่มีผลทำให้สถานภาพของบุคคลนั้นสูงขึ้นหรือต่ำลง เช่น การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นจากการอพยพเคลื่อนย้ายถิ่นที่อยู่ การเปลี่ยนจากอาชีพหนึ่งไปสู่อีกอาชีพหนึ่งที่อยู่ในระดับเดียวกัน เช่น บุตรของกรรมกรในเมืองแรยย้ายเข้ามาอยู่ในกรุงเทพฯ โดยมีอาชีพเป็นคนขับรถรับจ้าง หรือบุคคลซึ่งเปลี่ยนจากอาชีพช่างไม้ ไปเป็นพนักงานในรัฐวิสาหกิจ ทั้งสองกรณีนี้เป็นการเคลื่อนฐานะทางสังคมในแนวระนาบ บุคคลทั้งสองนี้ไม่ได้มีการเคลื่อนฐานะในการจัดลำดับชั้นของเกียรติภูมิทางอาชีพ คนขับรถรับจ้างจะมีสถานภาพทางอาชีพระดับเดียวกันกับบิดาซึ่งเป็นกรรมกรอยู่ในเมืองแร และช่างไม้ก็ไม่ไ้มีเกียรติภูมิเพิ่มขึ้น เมื่อมาเป็นพนักงานในรัฐวิสาหกิจ แต่การอยู่ในเมืองหลวงนั้น อาจช่วยให้เกิดการเลื่อนฐานะขึ้นได้ในระยะยาว เนื่องจากมีโอกาสที่จะได้รับประโยชน์ต่าง ๆ มากกว่าบุคคลที่อยู่ในเขตห่างไกล เช่น สามารถจะเข้าศึกษาเพิ่มเติมได้ เพราะว่าเป็นเขตเมืองที่เจริญแล้ว ใ้จัดระบบและประเภทของการศึกษาไว้เพื่อเป็นประโยชน์ต่อ

¹Broom and Selznick, "Social Mobility" in Sociology, 2d ed. (Evanston : Row, Peterson, 1958), p. 204.

²Ibid.

การเลื่อนชั้นของบุคคล¹

ในทำนองเดียวกัน ช่างไม้ที่เปลี่ยนอาชีพมาเป็นพนักงานในรัฐวิสาหกิจ อาจถูกกระตุ้นให้เปลี่ยนงานโดยเขาได้คาดการณ์ไว้ล่วงหน้าว่ากิจการค้าปลีก การก่อสร้างจะทรุดลง และทำให้เกิดการว่างงาน ซึ่งก็คือการคาดการณ์ไว้ล่วงหน้าเกี่ยวกับความมั่นคงของงานและความก้าวหน้าของตนเอง อาจทำให้มีการเลื่อนชั้นสูงขึ้นได้

การนิยามตัวแปร

๑. การเลื่อนฐานะทางสังคม (social Mobility) คือการเปลี่ยนแปลงสถานภาพทางสังคมของบุคคล ซึ่งอาจเป็นไปในรูปที่บุคคลมีสถานภาพทางสังคมสูงขึ้นหรือมีสถานภาพทางสังคมต่ำลง โดยทั่ว ๆ ไปการศึกษาเกี่ยวกับการเลื่อนฐานะทางสังคมมักใช้อาชีพของบุคคลเป็นดัชนีวัด คือ เป็นการศึกษาถึงรูปแบบของการเปลี่ยนแปลงอาชีพ ซึ่งอาจแบ่งได้เป็น ๒ ประเภท

๑.๑ การเลื่อนฐานะภายในชั่วอายุ (Intra-generational mobility) หมายถึงการเปลี่ยนแปลงอาชีพตลอดชีวิตการทำงานของบุคคล

๑.๒ การเลื่อนฐานะระหว่างรุ่นอายุ (Inter-generational Mobility) หมายถึงความแตกต่างระหว่างอาชีพของบุคคลโดยบุคคลหนึ่งกับอาชีพของบิดา

๒. ผู้นำทางธุรกิจ (business leaders) หมายถึงบุคคลผู้ดำรงตำแหน่งเป็นผู้บริหารสูงสุดของหน่วยงานธุรกิจ ได้แก่ ตำแหน่งประธานกรรมการ กรรมการผู้จัดการ ผู้อำนวยการ ผู้จัดการ และไม่ว่าก็ตามบุคคลนั้นจะเป็นเจ้าของกิจการหรือไม่เป็นเจ้าของกิจการ

¹Seymour Martin Lipset, "Social Mobility and Urbanization", Rural Sociology 20 (Sept, 1955) : 220 - 228.

๓. สถานภาพทางสังคมโดยกำเนิด (status of origin) หมายถึงสถานภาพของบิดาในระหว่างที่บุคคลนั้นกำลังเติบโต และยังไม่สามารถหาเลี้ยงชีพได้ด้วยตัวเอง

๔. สถานภาพเมื่อเริ่มทำงานอาชีพแรก (status of entry) หมายถึงสถานภาพทางอาชีพที่บุคคลนั้นทำงานเป็นอาชีพครั้งแรก

๕. สถานภาพสุดท้าย (status of destination) หมายถึงสถานภาพทางอาชีพซึ่งถือว่าเป็นอาชีพหลักของปัจเจกบุคคล

๖. รัศมีชั้นทางสังคม หมายถึงลักษณะที่บุคคลในสังคมได้รับการจัดลำดับให้อยู่ในชั้นสูง ต่ำ ไม่เท่าเทียมกัน โดยอาศัยหลักเกณฑ์ในด้านสถานภาพทางอาชีพสำหรับพิจารณาความไม่เท่าเทียมกัน

๗. ภูมิหลังทางครอบครัว (family background) หมายถึงรัศมีชั้นทางสังคมของบิดาของผู้นำทางธุรกิจ ซึ่งวัดได้จากระดับการศึกษาและสถานภาพทางอาชีพของบิดา

๘. การขยายตัวทางเศรษฐกิจ หมายถึงการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางเศรษฐกิจ โดยการขยายตัวของอุตสาหกรรมประเภทต่าง ๆ จากระดับเล็ก ๆ ไปสู่ระดับที่ใหญ่และกว้างขึ้น

การวิเคราะห์การเคลื่อนฐานะ

ในการอธิบายความแตกต่างระหว่างการเคลื่อนฐานะทางสังคมในแนวดิ่งและแนวระดับ จะเปรียบเทียบระหว่างสถานภาพทางอาชีพของบิดากับบุตรชาย และระหว่างเกียรติภูมิทางอาชีพของปัจเจกบุคคลในช่วงระยะเวลาที่แตกต่างกัน ๒ ช่วงเวลา การเปรียบเทียบเหล่านี้เป็นการวิเคราะห์ลักษณะของการเคลื่อนฐานะระหว่างรุ่นอายุ (Intergenerational Mobility) และการเคลื่อนฐานะภายในชั่วอายุ (Intragenerational Mobility)

การวิเคราะห์ลักษณะของการเลื่อนฐานะทางสังคมระหว่างรุ่นอายุ และการเลื่อนฐานะทางสังคมในชั่วอายุ สามารถวิเคราะห์ได้จากความแตกต่างของสถานภาพโดยกำเนิด (status of origin) สถานภาพของอาชีพแรก (status of entry) และสถานภาพหลักในปัจจุบัน (status of destination) ซึ่งถือเป็นอาชีพหลักของปัจเจกบุคคล

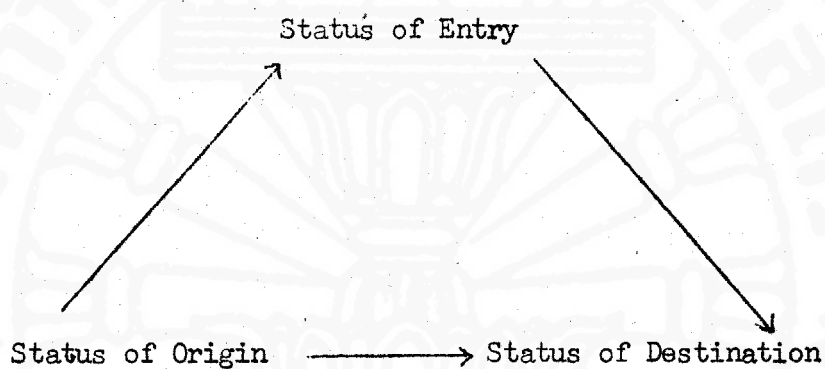
ในการวิเคราะห์ที่ใช้แนวทางตามทฤษฎีของ Abrahamson¹ ซึ่งได้เสนอวิธีการเปรียบเทียบเป็น ๒ ลักษณะ ในการพิจารณาความไม่เท่าเทียมกันของโครงสร้างทางสังคมและการเลื่อนฐานะทางสังคม

ประการแรก เปรียบเทียบสถานภาพโดยกำเนิด (status of origin) กับสถานภาพของอาชีพแรก (status of entry) เป็นการพิจารณาถึงความแตกต่างของสิทธิพิเศษ หรือผลประโยชน์ระหว่างรุ่นบิดากับรุ่นบุตร จากการวิเคราะห์ในลักษณะนี้มักจะพบว่าบุตรของผู้ที่มีสถานภาพทางอาชีพสูงจะเริ่มทำงานอาชีพแรกที่มีสถานภาพทางอาชีพสูง แต่ในระยะยาวถ้าบุคคลนี้ได้มาซึ่งตำแหน่งในลำดับชั้นของสถานภาพทางอาชีพที่เท่ากับหรือสูงกว่าบิดาแล้ว ถือได้ว่าเป็นการเลื่อนฐานะทางสังคมสูงขึ้นภายในชั่วอายุ ฉะนั้น การเปรียบเทียบสถานภาพโดยกำเนิดกับสถานภาพของอาชีพแรก จึงแสดงให้เห็นเฉพาะแบบแผนของการเลื่อนฐานะทางสังคมระหว่างรุ่นอายุ (Intergenerational Mobility)

ประการที่สอง เปรียบเทียบระหว่างสถานภาพเมื่อเริ่มทำงานอาชีพแรกกับสถานภาพของอาชีพหลักในปัจจุบัน (destination status) เป็นการศึกษาความแตกต่างระหว่างสถานภาพของอาชีพแรกกับสถานภาพของอาชีพหลักในปัจจุบัน (principal occupation) ซึ่งชี้ให้เห็นถึงลักษณะของการเลื่อนฐานะทางสังคมภายในชั่วอายุ (Intragenerational Mobility) ในการจัดลำดับชั้นทางอาชีพ

¹Abrahamson, Stratification and Mobility, pp. 203-221.

โดยสรุป การวิเคราะห์ตามที่กล่าวมาข้างต้นนี้ เป็นการวิเคราะห์การเลื่อนฐานะทางสังคม โดยพิจารณาจากความสัมพันธ์ของสถานภาพโดยกำเนิด สถานภาพเมื่อเริ่มทำงานและสถานภาพของอาชีพหลักที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน ซึ่งแสดงให้เห็นเป็นรูป
ได้ดังนี้

สำนักหอสมุด